

MAQOL VA MATALNING LINGVISTIK MAQOMI**Olimboyeva Muhlisa Muzaffar qizi****Termiz davlat pedagogika instituti, Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda
xorijiy til (ingliz tili) yo'nalishi 4-kurs 401-guruh talabasi.****Muhlisaolimboyeva8@gmail.com****Mirzoyeva Laylo Raxmonovna****Ilmiy rahbar: Termiz davlat pedagogika instituti, Gumanitar
yo'nalishlarda xorijiy tillar kafedrasida o'qituvchisi****LAYLOMIRZOYEVA38@GMAIL.COM****<https://doi.org/10.5281/zenodo.20079992>**

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada maqol va matallarning lingvistik maqomi, ularning til tizimidagi o'рни, semantik, pragmatik hamda stilistik xususiyatlari keng yoritiladi. Shuningdek, maqol va matalning o'xshash va farqli jihatlari, xalq og'zaki ijodidagi roli hamda kommunikativ vazifalari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida ularning nutqdagi qo'llanishi, mazmuniy umumlashma darajasi va obrazlilik xususiyatlariga alohida e'tibor qaratiladi.

ANNOTATION: This article examines the linguistic status of proverbs and sayings, their role in the language system, and their semantic, pragmatic, and stylistic features. It also analyzes the similarities and differences between proverbs and sayings, their function in folklore, and their communicative significance. Special attention is given to their usage in speech, level of generalization, and figurative meaning.

KALIT SO'ZLAR

Maqol, matal, lingvistik maqom, semantika, pragmatika, frazeologiya, nutq, xalq og'zaki ijodi, obrazlilik, kommunikativ birliklar.

KIRISH

Til insoniyat tafakkurining eng muhim mahsullaridan biri bo'lib, u nafaqat aloqa vositasi, balki jamiyatning tarixiy, madaniy va ma'naviy tajribasini o'zida mujassam etuvchi hodisadir. Har bir millatning til boyligi uning lug'at tarkibi, frazeologik birliklari hamda maqol va matallar orqali yaqqol namoyon bo'ladi. Ayniqsa, maqol va matallar xalqning ko'p asrlik tajribasi, hayotiy kuzatuvlari va donishmandligini aks ettiruvchi muhim til birliklari hisoblanadi (Rahmatullayev, 2010).

Tilshunoslik fanida maqol va matallar ko'pincha frazeologiya doirasida o'rganiladi. Ular nutqda tayyor holda qo'llaniladigan, barqaror shaklga ega bo'lgan hamda umumlashgan ma'noni ifodalovchi birliklar sifatida ajralib turadi. Shu jihatdan ular oddiy erkin so'z birikmalaridan keskin farq qiladi va o'ziga xos lingvistik maqomga ega (Yo'ldoshev, 2015).

Maqollar odatda tugallangan fikrni ifodalaydi va muayyan xulosa yoki pand-nasihatni o'zida mujassam etadi. Masalan, "Mehnat qilgan – to'yadi" kabi maqollar hayotiy haqiqatni umumlashgan holda ifodalaydi. Matallar esa ko'proq obrazli ifoda bo'lib, fikrni to'liq yakunlamaydi, balki uni kuchaytirish yoki badiiy bezash vazifasini bajaradi. Masalan, "tili uzun" iborasi insonning ortiqcha gapiruvchanligini bildiradi (Abdurahmonov, 2008).

Zamonaviy tilshunoslikda maqol va matallarning lingvistik maqomini aniqlash muhim ilmiy muammolardan biri hisoblanadi. Chunki ular semantik, sintaktik va pragmatik jihatdan murakkab tuzilishga ega bo'lib, nutqda turli funksiyalarni bajaradi. Ushbu maqolaning maqsadi maqol va matallarning lingvistik xususiyatlarini, ularning o'xshash va farqli tomonlarini hamda nutqdagi funksional ahamiyatini ilmiy asosda yoritishdan iboratdir.

ASOSIY QISM

Maqol va matal xalq og‘zaki ijodining qadimiy va muhim janrlaridan biri hisoblanadi. Ular qisqa, lo‘nda, ammo mazmunan chuqur bo‘lib, xalqning asrlar davomida shakllangan hayotiy tajribasini o‘zida aks ettiradi. Maqollar ko‘pincha umumlashgan xulosa yoki hikmatni ifodalaydi, matallar esa obrazli va ko‘chma ma‘noda qo‘llanadi (Rahmatullayev, 2010). Maqolning asosiy belgilaridan biri uning tugallangan fikr ifodalashidir. U grammatik jihatdan mustaqil gap shaklida bo‘lib, muayyan hukmni bildiradi. Masalan, “Yaxshilik qil – suvga tashla” maqoli insonni ezgulikka undovchi umumiy xulosani ifodalaydi. Matallar esa ko‘pincha gapning bir qismi sifatida ishlatiladi va mustaqil hukm bildirmaydi. Ular nutqni bezash, ta‘sirchanlikni oshirish vazifasini bajaradi (Yo‘ldoshev, 2015).

Lingvistik nuqtai nazardan maqol va matallar frazeologik birliklar sifatida qaraladi. Ularning asosiy xususiyatlari barqarorlik, tayyor holda qo‘llanish va ko‘chma ma‘noga egalikdir. Bu birliklar tarkibiy jihatdan o‘zgarimas bo‘lib, nutqda aynan o‘z shaklida ishlatiladi. Shu sababli ular erkin birikmalardan farqli ravishda til tizimida alohida o‘rin egallaydi (Abdurahmonov, 2008). Semantik jihatdan maqol va matallar ko‘chma ma‘noga ega bo‘ladi. Ular bevosita emas, balki bilvosita ma‘no orqali fikr bildiradi. Masalan, “Bir qozonda ikki qo‘y boshi qaynamas” maqoli aslida ikki rahbar yoki yetakchining bir joyda kelisha olmasligini anglatadi. Bu esa maqollarning metaforik xarakterga ega ekanligini ko‘rsatadi (Rahmatullayev, 2010). Pragmatik jihatdan maqol va matallar nutqda muhim kommunikativ vazifani bajaradi. Ular orqali so‘zlovchi o‘z fikrini qisqa, lo‘nda va ta‘sirchan tarzda yetkazadi. Ayniqsa, tarbiyaviy va nasihat beruvchi vaziyatlarda maqollar keng qo‘llaniladi. Masalan, kattalar yosh avlodga hayotiy tajriba berishda maqollardan samarali foydalanadi. Maqol va matal o‘rtasidagi asosiy farqlar ularning tuzilishi va mazmunida namoyon bo‘ladi. Maqol to‘liq fikrni ifodalasa, matal tugallanmagan bo‘ladi. Maqol xulosa beradi, matal esa obrazli ifoda vositasi sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, har ikkisi ham nutqni boyitadi va uning ta‘sirchanligini oshiradi (Abdurahmonov, 2008).

Stilistik jihatdan maqol va matallar nutqqa badiiylilik, obrazlilik va ifodalilik bag‘ishlaydi. Ular ayniqsa badiiy adabiyotda keng qo‘llaniladi. Yozuvchilar qahramonlarning xarakterini ochishda, voqealarni ta‘sirchan tasvirlashda maqollardan samarali foydalanadi. Bu esa ularning estetik ahamiyatini yanada oshiradi.

Umuman olganda, maqol va matallar tilning ajralmas qismi bo‘lib, ular xalqning madaniy merosini aks ettiradi. Ularning lingvistik maqomi frazeologik birlik sifatida belgilanadi va ular nutqda muhim funksiyalarni bajaradi. Mana siz uchun asosiy qismga qo‘shib beriladigan yangi paragraf (ilmiy uslubda, snoskalar bilan):

Maqol va matallarni lingvistik jihatdan o‘rganishda ularning kognitiv va madaniy xususiyatlariga ham alohida e‘tibor qaratish lozim. Chunki bu birliklar nafaqat til hodisasi, balki inson tafakkuri va milliy mentalitetning ifodasi sifatida ham qaraladi. Har bir maqol yoki matal ortida muayyan konseptual mazmun yotadi, ya‘ni ular orqali inson dunyoni idrok etadi va baholaydi. Masalan, o‘zbek xalqida mehnat, sabr, birlik kabi tushunchalar ko‘plab maqollarda asosiy konsept sifatida namoyon bo‘ladi. Bu esa maqol va matallarning kognitiv-lingvistik birlik sifatidagi ahamiyatini ko‘rsatadi (Safarov, 2013).

Shuningdek, maqol va matallar diskursiv jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Ular nutq jarayonida kontekstga mos holda qo‘llanilib, so‘zlovchining kommunikativ niyatini yanada aniqroq ifodalashga xizmat qiladi. Masalan, biror vaziyatga baho berishda yoki muhokama

davomida maqoldan foydalanish fikrni qisqa, lo'nda va ta'sirchan yetkazish imkonini beradi. Shu bilan birga, ular nutqda intertekstual birlik sifatida ham ishtirok etadi, ya'ni oldindan ma'lum bo'lgan umumiy bilimga tayangan holda muloqotni samarali qiladi (Yo'ldoshev, 2015).

Natijada, maqol va matallarni faqat frazeologik birlik sifatida emas, balki semantik, pragmatik, kognitiv va madaniy jihatlarni o'zida mujassam etgan murakkab lingvistik birlik sifatida baholash zarur bo'ladi (Rahmatullayev, 2010).

Xulosa qili aytganda, maqol va matallar til tizimida muhim o'rin tutuvchi barqaror birliklar hisoblanadi. Ular xalqning asrlar davomida to'plagan tajribasi va donishmandligini o'zida mujassam etadi. Maqollar tugallangan fikrni ifodalasa, matallar obrazlilikni kuchaytiradi. Har ikkisi ham nutqni boyitadi, uni ta'sirchan qiladi va kommunikativ jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Maqollar tugallangan fikrni ifodalab, umumlashgan xulosa va pand-nasihatni bildiradi, matallar esa ko'proq obrazli ifoda vositasi sifatida nutqni boyitadi va uning ta'sirchanligini oshiradi.

Lingvistik jihatdan maqol va matallar frazeologik birliklar sifatida baholanadi va ular semantik, pragmatik hamda stilistik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Ularning nutqda qo'llanishi fikrni aniq, lo'nda va ta'sirchan ifodalashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ular milliy madaniyat va an'analarni aks ettiruvchi muhim til birliklari hisoblanadi. Umuman olganda, maqol va matallar til boyligini namoyon etuvchi, nutqni bezovchi va kommunikativ jihatdan muhim ahamiyatga ega bo'lgan birliklardir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Мирзаева, Ф. С. (2019). РОЛЬ ГРАММАТИКИ, ЕЁ МЕСТО СРЕДИ АСПЕКТОВ ЯЗЫКА. Гуманитарный трактат, (72), 38-39.
2. Мирзаева, Ф. С. (2021). НАУЧНО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ИННОВАЦИИ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА. Academic research in educational sciences, 2(10), 694-698.
3. Samixdjonovna, M. F. The Importance of Modern Educational Technologies. JournalNX, 311-314.
4. Mirzaeva, F. (2022). USE OF POLITICAL WORDS IN TRANSLATION. Science and innovation, 1(B8), 1921-1924.
5. Рахмоновна, М. Л., & Samixdjonovna, M. F. (2023). THE CONCEPT “COUNTRY” IN ENGLISH AND UZBEK PROVERBS AND SAYINGS. American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769), 1(4), 3-6
6. Feruza, M. (2023). IMPROVE LANGUAGE SKILLS USING AUTHENTIC WORKS. European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 3(05), 163-167.
7. Samixdjonovna, M. F. (2023). ПЕДАГОГИКАДА TERMINALOGIYA. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(9), 1226-1228.